

רשק
שיעורי
תורה

היובלי תורה

יום וערש"ק בהר ט אייר תשע"א ♦ דף היומי בבלי: מנחות סה ירושלמי: שבת צה

נושאי הדף בעלון

- השתמשות בקבלה מעשית.....מנחות סה
- ברכת שהחיינו על ספירת העומר.....מנחות סו
- גדרי הערמה והפקעה מתרומות ומעשרות.....מנחות סז
- בעל חי שנתפס במאכלות אסורות.....מנחות סח
- דין מאכלים שנבראו בדרך נס.....מנחות סט
- איסור דאורייתא בתלישת פירות בשבת בפה.....מנחות ע
- מעלת לימוד התורה מעומד.....מנחות עא
- כפתור ופרח.....עמוד 5

במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך..

יש לדקדק, שיותר נכון היה לומר במספר שנים לפני היובל, שהרי הוא מחשב לפי השנים שתשאר השדה בידו עד היובל. אמנם גם ממספר השנים שעברו מאז היובל הקודם נוכל לדעת את חשבון השנים שתעמוד השדה ביד הקונה, מכל מקום כיון שהחשבון תלוי בשנים הנותרות ליובל הבא, אותן היה לו להזכיר.

פירש הרב מהר"י מולכו זלה"ה על פי הדין המבואר ברמב"ם (פי"א מהל' שמטה ויובל), שהמוכר שדהו לעשר שנים, אף אם היה היובל בתוך אותן עשר שנים, אין השדה חוזרת ביובל, אלא השדה ברשות הלוקח עד תשלום השנים. הטעם לזה, לפי שאסרה התורה את המכירה לצמיתות רק כאשר הקרקע נמכרת גוף ופירות, אבל המוכר לתקופה מוגבלת לא מכר אלא את פירות אותן השנים ולא את גוף הקרקע.

זה פירוש הפסוק: 'במספר שנים' אם היתה המכירה קצובה למספר שנים מסויים, אז אף 'לאחר היובל תקנה מאת עמיתך', אפילו אם היה היובל בתוך אותן שנים גם כן המכירה קיימת, והטעם לזה, 'במספר שני תבואת ימכר לך', שהמכירה היא רק לפירות ולא בגוף הקרקע.

עפ"י פני דוד

השתמשות בקבלה מעשית

בגמרא מבואר שאין מושיבים בסנהדרין אלא בעלי חכמה בעלי מראה בעלי קומה בעלי זקנה בעלי כשפים ויודעים שבעים לשון. ופירש רש"י (ד"ה בעלי כשפים), שהטעם שצריכים לדעת חכמה זו הוא כדי שאם יהא הנידון מכשף והאור לא ישלוט בו, יעשו הן מכשפות ומיתותיו בכל מיתה שיוכלו.

ובשו"ע (יו"ד סי' קעט סט"ו) פסק, שהאוחז את העינים אסור, ואם עושה על ידי ספר יצירה מותר. וכתב הרמ"א שעל ידי ספר יצירה מותר אפילו לעשות מעשה ממש. וכתב הש"ך (ס"ק יז) בשם הרמב"ם, שאחזית עינים אסורה אפילו כשאין בה כישוף, שאף בכישוף סובר הרמב"ם שאין בו ממש אלא אחזית עינים. ולענין ספר יצירה הביא (ס"ק יח) בשם הלבוש ששמות הקודש הם, וה' נתן בהם כח שיוכלו לפעול על ידיהם החסידים והנביאים, והפועל בהם מראה גדולתו וגבורתו של השי"ת. אך צריך שיתעסקו בהם בקדושה ובטהרה ולצורך קדושת השם או לצורך מצוה גדולה, ולא נמצא כזה בדורות הללו בעוונותינו הרבים, ואפילו בזמן הנביאים מצאנו שנענש ישעיה על שהשתמש בשמות, וכל שכן בזמן הזה שאי אפשר לנהוג בשמות אלו בטהרה ובקדושה. וכתב הש"ך שדבריו נכונים, וכן נמצא בכמה מחברים שכתבו שאין להשתמש בשמות הקודש כי אם לצורך מצוה גדולה, ועל זה נאמר (אבות פ"ד מ"ה) 'ודאשתמש בתגא חלף', וכן כתב הרמ"א (יו"ד סי' רמו סוף סכ"א) שיש אומרים שפירושו הוא המשתמש בשמות הקודש. וגם בספרי המקובלים מבואר שעון גדול הוא להשתמש בשמות, והנמנע מלהשתמש בהם תבוא עליו ברכה.

ובשענר רוח הקודש למהרח"ו (י). כתב, ששאל את האר"י ז"ל על ענין השימוש בקבלה מעשית, הנאסרת בכל ספרי המקובלים האחרונים, וקשה איך היו ר' שמעאל ור' עקיבא ע"ה משתמשים בשמות נוראים לענין זכירה ופתיחת הלב, כמבואר בפרקי היכלות. והשיב לו, שבזמנם היה אפר פרה מצוי, והיו נטהרים מכל הטומאות לגמרי, אבל אנחנו כולנו טמאי מת, ואין לנו אפר פרה להטהר מטומאת מת, ומה תועלת כשנטהר משאר הטומאות, ועדיין טומאת מת במקומה עומדת, ולכן אין לנו רשות בזמנים אלו להשתמש בשמות הקדושים, והמשתמש בהם ענשו גדול. ופעם אחרת השיב האר"י ז"ל תשובה אחרת לשאלה זו, שכל השמות והקמיעות הנמצאים עתה כתובים בספרים הם מוטעים, ואפילו השמות והקמיעות שניסו אותם ונמצאו מועילים ע"י מומחה, גם בהם יש טעויות רבות, ולכן אסור להשתמש בהם, אמנם אם היינו יודעים השמות על מתכונתם ואמיתותם, היינו רשאים גם אנחנו להשתמש בהם.

ולענין מה שכתב בשם האר"י ז"ל בטעמו הראשון, שאין להשתמש בשמות בזמן הזה כיון שאין לנו אפר פרה, כתב החיד"א בספר **מדבר קדמות** (מערכת א אות כו), שבזמן הזה גם כשימצא מי שרוצה להתקדש ולפרוש מדרכי העולם, אף שיטרח טורח גדול לא יעלה בידו, כי הטומאות החדשות שנטמאנו בהם וגם הישנות אשר נטמאו בהם אבותינו הם בעורכנו, כי הטהרה מעכבת, ובכל טורח וקושי אין עולה הקדושה בידנו. וכתב שפשוט לו שרבינו האר"י ז"ל היה נטהר באפר פרה על ידי אליהו זכור לטוב, ואז נחה עליו רוח הקדש להפליא, ואף על גב שלא ראה רמז לזה ולא שמע דבר זה, לבו אומר לו שהאר"י ז"ל היה מעלים את הדבר לרוב ענוותנותו.

ברכת שהחיינו על ספירת העומר

כתב בעל המאור (פסחים כח.), יש ששואלים מה הטעם שאין מברכים ברכת שהחיינו על ספירת העומר. ותירץ שאין לנו להחמיר בספירת העומר, כיון שאינו אלא לזכר בעלמא, וכמו שאמרו בסוגייתנו שאמימר היה מונה רק את ימי העומר ולא היה מונה שבועות, וטעמו הוא משום שזכר למקדש הוא, והיינו שכיון שאינו אלא לזכר בלבד אין מחמירים בו, ומטעם זה גם אין מברכים עליו שהחיינו. ואע"פ שאין ההלכה כאמימר, שהרי אנו מונים ימים ושבועות, אין זה מצד הדין אלא מנהג הוא בידינו, אבל אין לחייב מכת מנהג זה לברך שהחיינו.

והוסיף בעל המאור עוד סברא, שלא מצאנו חיוב לברך ברכת שהחיינו אלא במצוות שיש לעושה המצוה איזו הנאה מהמצוה, כגון נטילת לולב שהיא באה לשמחה, ותקיעת שופר שהיא כדי שיעלה זכרונם של בני ישראל לטובה לפני אביהם שבשמים, וקריאת המגילה היא לזכרון הנס שריחם עלינו הקב"ה והצילנו מיד אויבנו, ובפדין הבן מברך אבי הבן שהחיינו כיון ששמח הוא במה שיצא הבן ביום שלשים מידי ספק נפל.

אבל בספירת העומר אין זכר לשום הנאה, אלא אדרבה זכר הוא לעגמת נפשנו ולחרבן בית מאויינו. והוסיף בספר **קושיות** (סי' רנד) ביאור, שאין לברך על כך שהחיינו, שאין בזה הודאה שהגיענו לזמן הזה, כי טוב היה לנו שלא היה מגיענו לזמן הזה, שאין לנו אלא הספירה הזו ולא ההבאה, כיון שהמקדש חרב.

ובחידושי הגרי"ז בסוגייתנו כתב, שלפי טעמו השני של בעל המאור נראה לבאר בדברי אמימר שאמר בסוגייתנו שספירת העומר היא זכר למקדש, ולכן היה מונה רק הימים ולא השבועות, ולכאורה קשה שהרי בכל התקנות שתיקנו חכמים לעשות זכר למקדש צריך לעשות את המצוה באותה דרך שהיתה נעשית בזמן המקדש, ומפני מה נשתנתה מצוה זו שאין מקיימים אותה באותה דרך שקיימוה בזמן המקדש, בספירת ימים ושבועות, אלא סופרים הימים בלבד.

וצריך לומר שלא היתה התקנה כאן לעשות זכר למקדש בכך שיקיימו את המצוה כמו שקיימוה בזמן שהיה בית המקדש קיים, אלא תיקנו לעשות מעשה מיוחד כדי לזכור את חורבן המקדש וצערו, ולכן תיקנו לספור רק את הימים. וזה ביאור דברי בעל המאור, שכיון שעיקר תקנת הספירה אינה אלא כדי להזכיר החורבן והצער, אין לברך עליה שהחיינו.

אמנם בדברי ראשונים אחרים מבואר, שגם על ספירת העומר שייך חיוב ברכת שהחיינו, אלא שיוצאים ידי חובת ברכה זו בברכות אחרות. **באבודרהם** (ברכת המצות ומשפטיהם עמוד טז) כתב שכיון שספירת העומר אינה אלא לצורך הבאת הביכורים, די לו בברכת שהחיינו שאומר על הכוס בחג השבועות.

ובספר האשכול (אלבק ח"ב הלכות פסח עמוד 93) כתב שיוצאים ידי חובה בברכת שהחיינו שמברכים על הכוס בפסח, וכן כתב **בשבלי הלקט** (סי' רלד) בשם אחיו ר' בנימין הרופא, שכיון שזמן הספירה תלוי ביום שבו נקבע חג הפסח, וממחרתו מתחילים לספור מ"ט יום, לכן די לו בברכת שהחיינו שמברכים על יום טוב של פסח בעת הקידוש על הכוס, ואין צריך לחזור ולברך שהחיינו על כל מצוה התלויה ביום זה אם אין המצוה מתקיימת על ידי מעשה.

גדרי הערמה והפקעה מתרומות ומעשרות

התוספות (ד"ה כדי שתהא - הראשון) הביאו את שיטת רבינו אפרים שאם מכניס את התבואה לבית כשהיא במוץ, והיינו בלא מירוח, מותרת אפילו לאדם עצמו בלא מעשר, ומה שאמרו בגמרא שהיו מכניסים את התבואה במוץ כדי להאכיל לבהמתם, הוא משום שדרך האנשים להערים בלשון זה, שאומרים שמכניסים לצורך בהמתם, מפני שמתביישים לומר שלצורך עצמם הם מכניסים. ואף שאכילת קבע אסורה גם קודם שראה פני הבית, כל זה במקום שיכול לבוא לידי חיוב על ידי שיראה פני הבית, אבל אם הכניסה במוץ שלה ומירחה בבית, שוב אינו יכול לבוא לידי חיוב ומותר אפילו באכילת קבע. והתוספות חולקים על רבינו אפרים, וסוברים שדווקא בהמתו מותרת לפי שאכילת בהמה הרי היא אכילת ארעי, אבל אכילת אדם אסורה. **והרמב"ן** (ע"ז מא:) כתב בשם הראב"ד, שמעיקר הדין אם הערים והכניסה במוץ לצורך בהמה מותרת אף לאדם, מכל מקום לא התירו הערמה לכתחילה אלא בבהמה ולא באדם, כדי שלא יראה כגוזל את השבט.

והנה בראשונים דנו רבות בגדרי הערמה, **שיטת המרדכי** (ביצה פ"א ס"י תרנו) שכל הערמות שבתורה לא התירו אלא לתלמיד חכם שאינו פורץ גדר, אבל שאר אדם אסור בהערמה. אמנם **הבית יוסף** (או"ח ס"י תצט סק"ג) כתב, שאין נראה כן מדברי הפוסקים שהזכירו דין הערמה בסתם ולא חילקו בין תלמיד חכם לאחר, והביא שכן הוא מפורש ברבינו ירוחם שרק בהערמה שנתפרש בה שתלמיד חכם שונה, יש לחלק, אבל הערמה סתם מותרת לכל אדם.

הבכור שור (פסחים כא.) כתב לענין הערמה במכירת חמץ לנכרי, שלא התירו הערמה אלא בחמץ דרבנן, כגון לאחר שביטל את החמץ שמן התורה די בביטול. אבל בחמץ דאורייתא לא הותרה הערמה, וכמו שבמלאכות שבת לא הותרו הערמות אלא באיסורים דרבנן. ועל פי זה חידש שעיקר תועלת המכירה היא אחר שביטל את החמץ, והועיל הביטול שלא יעבור מדאורייתא בב"ב וב"י, ורק מדרבנן צריך לבער החמץ, ולדין דרבנן זה מועילה המכירה, ואפילו בקנין דרבנן. אמנם **המקור חיים** (סי' תמח סק"א) ורוב האחרונים חולקים עליו, והביאו ראיות מכמה מקומות בש"ס שהותרה הערמה אף באיסורי תורה, הילכך אפילו בחמץ דאורייתא מועלת מכירה לנכרי. ומה שבשבת התירו הערמה רק במלאכות דרבנן, הוא מחמת שאף שיש כאן הערמה, סוף סוף הוא עושה את האיסור עצמו, רק שמערים על אחרים שיחשבו שעושה מעשה המותר, מה שאין כן בחמץ שעל ידי המכירה יוצא החמץ מרשותו ומה איכפת לנו שהוא מערים.

והנה בסוגייתנו מצינו, שמותר להערים ולהפקיע חיוב תרומה ומעשר מהתבואה, ולכאורה קשה על הבכור שור שסובר שאסור להערים באיסורים דאורייתא, וכן קשה על המרדכי שסובר שלא הותרה הערמה אלא לתלמיד חכם, והרי כאן נראה שלכל אדם מותר להערים בכך. ותירץ **בויאמר מאיר** (סי' כ), שיש הערמה המותרת אפילו באיסור דאורייתא, והיא כשמפקיע את האיסור מן העולם שאינו מניח לאיסור שיחול, כגון שותפות הגוי בבכור קודם שיוולד, וכגון המבואר בסוגייתנו שמכניס את הטבל דרך גגות וקרפיות, וכן כל כיוצא באלו, והתירו אותם אפילו לכל אדם ואפילו באיסור דאורייתא, מפני שזה לא נקרא הערמה אלא תקנה, שמתקן הדבר שמראש לא יחול עליו איסור התורה, ולכן תיקון כזה מותר לכולי עלמא.

בעל חי שנתפס במאכלות אסורות

בסוגייתנו הסתפק רמי בר חמא, בדין פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא דרך בית הרעי לענין טומאה. ומסקנת הגמרא שלא בטלה טומאתה, אף אם הבליעה עשתה אותה כמעוכלת והרי היא ככלי גללים, שאין זה שינוי מעשה כיון שהקיא אותה שלימה. אבל אם התחיל להתעכל ואינו שלם, בטלה טומאתו.

והקשו **התוספות** (ד"ה דבלע) מה בין זה למה ששינוי בכורות (דף ז:) שדג טהור שבלע דג טמא אסור באכילה, ואין אומרים שכיון שהתעכל פקע איסורו. והביאו תירוץ אחד בשם רב האי, שרק לענין טומאה הקילו בסוגייתנו כיון שאין חכמים מרבים בטומאות, אבל לענין איסור אין האיסור פוקע מדבר שנתעכל. ועוד תירוץ כתבו שיש חילוק בין הנמצא במעי הבהמה לבין מה שיצא כבר מבית הרעי, שמה שכבר יצא מבית הרעי נתעכל יותר ולכן אין בו לא איסור ולא טומאה, אבל הנמצא במעיה לא נתעכל כל כך ויש בו איסור וטומאה. והרבה ראשונים נחלקו בדין זה, יש סוברים כדעת רב האי שלענין מאכלות אסורות אין האיסור פוקע מדבר שנתעכל, ויש סוברים כדעת התוספות שהעיקר מועיל להפקיע איסורים כשם שהוא מועיל להפקיע מידי טומאה.

ואף להלכה נחלקו הפוסקים, **הרמ"א** (יו"ד ס"י ס"א) כתב, שבהמה שנתפטה בדברים אסורים מותרת, אבל אם לא נתפטה כל ימיה רק בדברים אסורים, אסורה. אך **הש"ך** (סק"ה) עומד בראש חבל אחרונים שחלקו על הרמ"א והתירו לאכילה אף בשר בהמה שהתפטה כל ימיה ממאכלות אסורות, כיון שעיקרו מפקיע ממנו את איסורו, שהמעוכל הרי הוא כשרוף. ורק אם נתפטה מאיסורי הנאה אין לאכלה, כיון שהאוכלה נמצא נהנה מהאוכל שאכלה הבהמה והרי אסור ליהנות ממנו, וכדעה זו נקטו הפוסקים למעשה.

בפרי מגדים (שם שפ"ד סק"ה) הביא בשם **הכנסת הגדולה** (הגהות ב"י אות י) שהאריך בדין עוף הנקרא פאט"ה, שכל מאכלו הוא טחולי טריפות האסורים לישראל, וכתב שאחר ששהו ביד ישראל מעת לעת הרי הם מותרים, והביא מפירוש המשניות להרמב"ם שפירש כן דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס (תמורה ל:). שאף לגבוה מותר להקריב בהמה כשירה שינקה מן הטריפה אחרי ששהתה מעת לעת. וכתב שהראשונים שהתירו אכילת בהמה שאכלה מאכלות אסורות, דיברו רק אחרי מעת לעת. וכעין זה הביא **בבאר היטב** (סק"ג) בשם **בית יעקב** (סי' א) שבהמה שאכלה דבר איסור אסור לשחטה לכתחילה עד שתשהה מעת לעת.

ובפרי מגדים תמה על הכנסת הגדולה, שאם נתפטה כל ימיה ממאכלות אסורות לא יועיל מה שתשהה מעת לעת, שהרי כל גופה ובשרה הוא ממאכלות אסורות. ומה שהתיר הרמב"ם בדברי רבי חנינא בן אנטיגנוס הוא רק בבהמה שינקה יום אחד בלבד, שבאופן זה אין בה איסור אכילה להדיא כלל, אלא שלגבוה אסורה היא משום גנאי, ובזה מועיל מה שתשהה מעת לעת, שזה השיעור שיכולה היא לעמוד מאותה אכילה. אבל לענין איסורים אין שהיית מעת לעת מועילה כלום.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קמז) ביאר את שיטת הכנסת הגדולה והבית יעקב, שלדעתם ודאי מה שנכנס לגוף ונעשה בשר ושומן מותר באכילה, כיון שהוא מתבטל לגוף הבהמה ואינו עוד בשם האיסור הקודם, ולכן מותר הדבר באכילה לאחר שנתעכל אף שאכלה כל ימיה והשמינה בתכלית השומן. אך מה שלא התעכל ואינו בטל לגוף, אסור באכילה. וכיון שלא ידוע כמה זמן הוא עיכול הבהמה, החמירו להמתין עד מעת לעת.

דין מאכלים שנבראו בדרך נס

בסוגייתנו דנה הגמרא בדין חטים שבאו בעבים, אם כשרים הם למנחות ולשתי הלחם. ופירש רש"י (ד"ה שירדו בעבים), שהעבים שבאוקיינוס בלעו ספינה מלאה בחטים ופלטו אותה בארץ ישראל. ורבינו תם (בתוס' ד"ה חטים) תמה על דבריו, שאם כן אין מקום להסתפק אם כשרים הם למנחות, שפשוט שכיון שלא גדלו בארץ אין מתקיים בהם דין 'ממושבותיכם' על ידי כך שירדו בעבים בארץ ישראל, אלא נראה שעל ידי נס ירדו בעבים.

בספר ימי החנוכה (סי' א) הביא, שמובא בכמה ספרים בשם הגר"ח מבריסק, שהקשה איך הדליקו בני חשמונאי את המנורה בחנוכה בשמן שנעשה על ידי נס, והרי שמן הנעשה על ידי נס הוא שמן נס ולא שמן זית, ובתורה הרי כתוב (ויקרא כד ב) 'שמן זית זך כתיב'.

והביא בשם הגרי"ד סאלאוויצ'יק בשיעורו בסוגייתנו, שדברים אלו לא יצאו מפי הגר"ח, שהרי בסוגייתנו פשוט שחטים שירדו בעבים על ידי נס כשרים הם למנחות, ורק לענין שתי הלחם דנו בגמרא אם הם בכלל 'ממושבותיכם', ואם כן כשם שנס יכול לברוא חטים הנקראים חטים לענין מנחות, כמו כן יכול הוא לברוא שמן הנקרא שמן זית וכשר להדלקת הנרות. וכן הביא בשם חכ"א, שפגש זקן מופלג שסיפר שבהיותו נער הזדמן לאכסניא שהיה בה הגר"ח, ורצה לומר לו דבר בנוגע לקושיא משמן נס, והשיב הגר"ח 'איך האב דאס קיין מאהל ניט געפרעגט' [- מעולם לא שאלתי קושיא זו].

ובכלי חמדה (ויקהל אות ה) הביא דברי המדרש שהנשיאים הביאו את השמן למאור ממה שהעננים הביאו להם מגן עדן, והקשה איך היו כשרים למאור, והרי נעשו על ידי נס. והביא מסוגייתנו שחטים שירדו בעבים על ידי נס כשרים למנחות.

ואם כן לכאורה יש לומר שגם שמן הבא על ידי נס כשר, אך כתב שיש לחלק בין חטים לשמן זית. שבאמת אם היו יורדים זיתים מן השמים, היו יכולים לסחוט אותם ולעשות מהם שמן והיו כשרים למאור, כיון שהם שמן הבא מן הזית, ואין פסול במה שהזית בא בדרך נס, כשם שאין פסול במה שהחטים למנחה באו בדרך נס וכמבואר בסוגייתנו. אבל כשירד שמן מן השמים, הרי לכאורה אין זה 'שמן זית', ואף אם על פי הנס יש לו את כל הסגולות שיש לשמן זית, מכל מקום אינו שמן זית ופסול למנורה.

והביא בשם **חידושי הרי"מ** שהקשה כן לענין נס חנוכה, וחילק בין שמן הבא על ידי נס לשמן הבא על ידי ברכה, שאם לא היה שמן כלל ועל ידי נס נעשה שמן, אין זה שמן זית אלא שמן נס ופסול הוא להדלקה. אבל בנס חנוכה היה קצת שמן אלא שנתברך ונתרבה, ונמצא שהשמן נעשה משמן זית ולא נתחדש על ידי נס, ולכן כשר הוא למאור.

וכתב עוד בספר ימי החנוכה, שנראה שהגרי"ד שלא סבר כסברת הכלי חמדה, נקט שכשם שעל ידי נס יכולים להיות זיתים שלמים, כמו כן על ידי נס יכול להיות חלק השמן שבזיתים בלבד, כשהוא נקי ומבורר מהפרי והפסולת, והרי הוא שמן זית אף על פי שנעשה על ידי נס, ולכן כשר הוא למאור כשם שהחטים כשרים למנחות.

איסור דאורייתא בתלישת פירות בשבת בפה

בגמרא מבואר ששיבולת שהיתה בתוך הכרי ועשה אותה תרומה ואחר כך חזר ושתלה הרי זו תרומה, ואם תלש ממנה ואכל במזיד חייב מיתה ובשוגג משלם את החומש, אבל אם גחן ואכל בפיו מן הארץ בטלה דעתו אצל כל אדם, שאין דרך אכילת בני אדם בכך ופטור מן המיתה אם אכל במזיד ומן החומש אם אכל בשוגג. ודנו הפוסקים אם יש ללמוד מכאן לשאר דיני התורה שאכילה בדרך שאינה דרך אכילת כל אדם אין שמה אכילה.

בשו"ת הר הכרמל (או"ח סי' נג) כתב, שמורגל בפי הנשים ועמי הארץ שמוותר לתלוש בשבת מפירות המחוברים לאילן על ידי נשיכה בשיניים, ונראה שטעות היא, שאף על פי שהועיל השינוי שבתלישה לענין זה שלא יהיו חייבים מן התורה, מכל מקום יש בו איסור מדרבנן.

והביא מה שמבואר בסוגייתנו שאין זו דרך תלישה ואכילה כלל כשגוחן ואוכל ואף מדרבנן אין איסור, אך כתב שיש חילוק בין הדינים, שבסוגייתנו מדובר שאוכל את החטים בפיו בעודם במחובר, וזו אינה דרך אכילה כלל ולא רק שינוי בעלמא הוא, אבל כשתולש את הפרי לגמרי ואוכלו אחר כך כדרך אכילה, והנידון הוא אם חייב על תלישתו שעקר דבר מגידולו, בזה אין חילוק בין תולש ביד או בפה, ואין זה אלא שינוי בעשיית המלאכה, ולכן אינו חייב מן התורה אבל אסור מדרבנן.

ועוד חילק בין הגוחן לקרקע ואוכל במחובר, שזה אינו דרך אכילה, לבין התולש בפיו מפרי האילן, שכיון שאין טירחא בתלישה בפה מן המחובר הרי אף זה בכלל דרך אכילה, ואם כן אפשר שיש בדבר משום חיוב חטאת דאורייתא כשעושים כן בשוגג.

וכן כתב **בשו"ע הרב** (סי' שלו סט"ז), שאף אם יאכל את הפרי בעודו מחובר אין לך תלישה גדולה מזו, ואף שאין דרך תלישה בפיו אלא ביד בלבד ופטור הוא מן התורה, מכל מקום אסור מדברי סופרים.

אך **בבכור שור** (שבת עג. הובא בשערי תשובה סי' שלו סק"א) כתב שבדברי רש"י (סוכה לו: ד"ה אבל) מבואר שהתולש בפיו אין לך תולש גדול מזה, ואיסור דאורייתא יש בדבר, ואף על גב שאמרו בסוגייתנו שאם גחן ואכל במחובר בטלה דעתו אצל כל אדם ואינה אכילה, היינו דווקא לענין אכילה, אבל לענין תלישה בודאי תלישה היא. והביא עוד ראיות לאסור, וכתב שיש למחות ביד הטועים וראוי בכל מקום למנות אנשים על זה, עד שישתקע הדבר ולא יעשה כן בישראל.

ובעיקרי הד"ט (או"ח סי' יד אות פו) הביא בשם **הפחד יצחק** (אות תי"ז ערך תלישה בשבת) שהביא בשם עפר יעקב, שהנשים היוצאות ביום ש"ק לטייל בגנות ובפרדסים, וראות ענבים שהבשילו בגפנים ותאוינה תאוה ופרעו פיהן ותאכלנה, ויד לא נגעה, ותדברנה כי כן הורה להן זקן, אין להאמינן כי שקר ענו בו, ואי אפשר שהורה להן כך, שאף על פי שלא נגעו בהן, מכל מקום תלישה בפה תלישה היא וחייב, ואפילו אם היתה בהן אשה מעוברת אין להאכילה מן המחובר, אלא אחר שלחשו באזניה ששבת היום ולא נתיישרה דעתה משום שאז יש בדבר משום פיקוח נפש שאין דבר העומד בפניו.

מעלת לימוד התורה מעומד

בגמרא, אמר ליה רבי אלעזר לרבי יאשיה שבדורו, לא תשב על ברכיך עד שתפרש לי משנה זו וכו'. וכתב בבן יהודע (מכות ג:), שמה שאמר 'לא תשב על ברכיך', רמז לו בזה ששמועה זו שמבקש הוא ממנו לפרשה לו היא חביבה עליו כתורתן של ראשונים שהיו לומדים הלכות בבית המדרש מעומד, כמו שאמרו במושנה (סוטה מט). משמת רבן גמליאל בטל כבוד התורה, ופירש הרע"ב (פ"ט מט"ו) מפני שמקודם היו לומדים בבית המדרש מעומד. ולטוב יזכר רבינו החיד"א שהיה נוהג ללמוד בליל חג השבועות ובליל הושענא רבה את סדר הלימוד הקדוש [הנקרא 'תיקון'] מעומד, כמו שמוכח בספר זכרונותיו.

והנה התוספות בבכורות (לו. ד"ה עמד) הביאו מהירושלמי (נדרים פ"י ה"ח) שדרשו כמה שנאמר (דברים י"ז) 'ועמדו שני האנשים' בוי"ו, שהשואל שאלה בהלכות והגדות צריך לעמוד. ובצל"ח (ברכות כז:), כתב, שאף על פי שכבר אחר מיתת רבן גמליאל התחילו התלמידים ללמוד מיושב, היינו שהיה להם רשות לעשות כן כיון שמחמת חולי שירד לעולם מחלו הרבנים על כבודם בזה, אבל אף על פי כן התלמידים אשר היו בריאים היו מעצמם עושים כבוד לתורה ולמדו מעומד, ולא עוד אלא שלא לכל התלמידים היה רשות לישב, אלא רק לאותם שהגיעו לכלל תלמיד חבר.

ולהלכה כתב בשו"ע (יו"ד ס"י רמז ס"ג) שאין שואלים מעומד ואין משיבים מעומד. והרמ"א כתב, שיש אומרים כששואלים דבר הלכה צריך לעמוד. והש"ך (ס"ק יא) תמה על דברי הרמ"א, כיון שנקט שכל דברי התוספות בבכורות בשם הירושלמי אינם אלא בזמן הבית, שהתוספות שם דברו על רבי צדוק שהיה בזמן הבית, ובזמן הבית ודאי היה המנהג לשאול מעומד ובזה גם השו"ע מודה, אבל בזמן הזה אחר שמת רבן גמליאל שירד חולי לעולם אין מי שסובר שצריך לשאול מעומד, ושלא כרמ"א, והניח בצ"ע. אמנם כבר העירו האחרונים שקושיית הש"ך תמוהה, שבסוף סוטה הגירסא היא משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה, ורבן גמליאל הזקן היה לפני החורבן, ובבכורות מודבר ברבן גמליאל דיבנה שהיה אחר החורבן, ואף על פי כן נקטו התוספות שגם אז נשאר הדין שהשואל שאלה בהלכות והגדות צריך לעמוד, וכדברי הרמ"א (קרבן נתנאל מגילה פ"ג ס"א א אות ב, הגהות יד שאול להשו"מ על הש"ך יו"ד שם, וראה ברכ"י שם). אך ביד אברהם (יו"ד שם) הוכיח מהרשב"א והר"ן שלא גרסו בגמרא בסוטה שהיה זה רבן גמליאל הזקן.

ומדברי הבן יהודע הנזכרים, נראה שיש ענין לעמוד אף בזמן הזה בזמן הלימוד, וראה עוד בפרשת דרכים (דרוש טו) שהאריך בפרטי דיני הלימוד מעומד, וע"ע קנה חכמה (תלמוד תורה פ"ד ה"ב). ומה שכתבו בני השו"ע הרב בהקדמה לשו"ע, שבהיותו [- השו"ע הרב] בק"ק מאהליב שאצל נהר דניסטור חזר על כל התלמוד בפעם הט"ז בעמידה, לילה ויום בלי הפסק, כאשר עיני הכל ראו.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

אמנות קודש
מחילי ישראל ע"י סדר התקופה

פתחיה זה מרדכי

מצאתי כתוב בספר אחד, פתחיה זה מרדכי וסימן 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאוד' (איוב ח ז). ופירש על פי פשוטו, כי ג' אותיות ראשונים של מרדכי עולים חצי מספר מהג' אותיות ראשונים של פתחיה, אבל שני אותיות אחרונות של מרדכי עולים למספר כפל משני אותיות אחרונות של פתחיה, וזהו 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאוד'.

(אוהב ישראל, פרשת זכור)

שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש האחד תעשה בבקר וכו' מאי אהדרו את קרבני לחמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה

ונראה שהטעות שלהם נצמחה ממהותם, דהנה תורה שבעל פה היא נשמתה ופנימיותה של תורה שבכתב כמובן, ופנימיות ישראל היא התורה, ועל כן הצדוקין שאינם מאמינים בתורה שבעל פה חסרה להם הנשמה והפנימיות, ועל כן אי אפשר לשיטתם שיהיה הציבור כולו כאיש אחד, שכל התאחדות הוא מכח התגברות כח הפנימיות על החיצוניות, ומאחר שבפנימיות הם אחד על כן נעשו כולם כאיש אחד, והם שחסרה להם הפנימיות אי אפשר שיהיה הציבור לפי שיטתם כאיש אחד, ועל כן הוקשה להם הלשון תעשה לשון יחיד שלדידהו היה צריך לכתוב לשון רבים, ועל כן דייקו שקרב משל יחיד כי אחד הוא להם היחיד או הציבור, כי הציבור נמי כיחידים השותפין דמו להו.

אך באמת לא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו, כי תורה שבעל פה היא נשמת ישראל ופנימיותם ומצד הפנימיות כל הציבור כאיש אחד, ואם כן לדין ניחא לשון תעשה לשון יחיד שכל הציבור הם כאיש אחד, ואין התמיד קרב אלא דוקא משל ציבור הנעשים כאיש אחד כדדייק מלשון תשמרו, כי הציבור יצדק בהם שתי הלשונות לשון יחיד ולשון רבים שבפשיטות המה רבים, ועל כן נכתב בהם שתי הלשונות להורות שדוקא ציבור ולא יחיד, דאילו לשון יחיד לחוד היה מקום לומר דגם איחיד קאי ואילו לשון רבים לחוד היה מקום לומר דאשותפין קאי.

עוד יש לומר, כי הצדוקין באשר הם חיצוניים כנ"ל אין להם ענין בקרבן אלא בחיצוניותו, היינו שיהיה גוף הקרבן קרב, אבל ישראל באשר הם פנימיים הם רודפין אחר פנימיות ענין הקרבן שהוא רצון ונפש המקריבים, ומובן שהצורך שכל קהל עדת ישראל יתקרבו בו בכל לב ונפש לאביהן שבשמים ולא סגי ליה ביחיד, אבל הם החיצוניים שכל ענין הקרבן אצלם שיהיה המזבח שבע קרבנות אין נפקא מיניה להם מאין הוא בא מהיחיד או מהציבור.

(שם משמואל, משפטים תרע"ד)

ממחרת השבת מחרת יום טוב

מה שנקרא יום טוב של פסח בשם שבת, יש לומר דהא אמרו חז"ל (ר"ה טז). בפסח נידונין על התבואה, והנה בעומר תלויה ברכת הארץ, והוא ממש כשבת דכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין.

(תפוחי חיים, אמור)

(תפוחי חיים, אמור)

ממלכת התורה עוז והדר

בשורה מרנינה

ללומדי הכוללים ולכל הוגי התורה
לקראת זמן הקיץ הופיע במהדורה שניה הכרך הראשון של

שולחן ערוך המבואר

'עוז והדר'

על כל הלכות בשר בחלב

יצירת מופת מאין כמוה

ביאור יסודי ובהיר עמוד מול עמוד/
מבוא מקיף לכל סימן/כינוס תורת
הראשונים והפוסקים/אוצר השו"ת/
מפתח ערכים וביאורי מושגים

רבנים ומורי הוראה, ראשי כוללים
ולומדיהם - אין גומרים עליו את ההלל
מתיקות ועמקות התורה להאיר עינים ולשמח לב

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66